

Max Weber:**Kapitalismens uppkomst**

Med *Kapitalismens uppkomst*, urval och förord av Hans L. Zetterberg, (Ratio 1986, 194 s) presenteras några av Max Webers berömda essäer om den protestantiska etiken och kapitalismens uppkomst för första gången på svenska i en utmärkt översättning av Leif Björk. Fem uppsatser ingår: Kapitalismens organisatoriska förutsättningar, Västerlandets rationaliseringsbana, De protestantiska sekterna och kapitalismens anda, Världsreligionernas ekonomiska etik och Den religiösa världsfrånvändheten. Den första har hämtats ur *Wirtschaftsgeschichte*, de övriga från *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*.

Fast Weber länge haft en självklar och legitim ställning som en av de samhällsteoretiska centralgestalterna är han som samhällshistoriker idag mer aktuell och omdebatterad än någonsin. Vid den senaste historiska världskongressen (en tillställning med närmare 3 000 deltagare i Stuttgart 1985) handlade således ett huvudtema om Weber. Av debatten framgick att den traditionella frontlinjen mellan Weber och marxismen om inte ersatts av så åtminstone fallit tillbaka i uppmärksamhet i förhållande till en annan skiljelinje. Den går mellan å ena sidan en teoretiskt medveten och förankrad historieforskning och å andra sidan en syn som vill tona ned sådana inslag till förmån för en berättande historia eller "vardagshistoria" och som reagerar just mot vad man ser som överdriven fixering vid begreppsbyggande, teoristyrning och strukturanalys.

Det är västtyska historiker till vänster om mitten som Jürgen Kocka och Hans-Ulrich Wehler som idag garna lyfter fram Weber i sin plädering för en historieforskning som måste vara både historisk och teoretisk. Weber, med sin ovanliga förmåga till skarpsynt empirisk iakttagelse förenad med självständig begreppsbyggande och logisk konsekvens, kan väl bättre än någon annan tjäna som idealtyp i det sammanhanget. Gentemot Marx och många senare marxister finns obestridda

kvaliteter i fråga om sättet att observera en komplex verklighet och föra resone-
mang grundade på resultaten därav snara-
re än på en ideologi. Själva historiesynen,
som en uppfattning om historiens mål el-
ler mening finns ju inte hos Weber annat
än i ytterst uttunnad form som en vag
framtidspessimism. Å andra sidan träffar
en programförklaring i dessa banor lika
väl flertalet ekonomer idag, som är rätt
främmande för tanken på en bred, histo-
riskt förankrad samhällsteori. Weber får
på så sätt göra tjänst i ett tvåfrontskrig
mot såväl ahistoriska tendenser i stora del-
ar av dagens samhällsvetenskap med teo-
retiska ambitioner som mot den ateoret-
iska orientering som inom historieveten-
skapen gjort sig starkare gällande sedan
1970-talets slut.

Zetterbergs inledning understryker
med all rätt ett centralt tema i Webers
analys – den rationella kapitalismens
samexistens med den moderna byråkra-
tiska staten – som distanserar honom
från våra dagars nyliberaler. Vid sidan av
de värderingsmässiga förutsättningarna
för kapitalismens genombrott (den pro-
testantiska etikens rationalitet) betonar
Weber starkt betydelsen av stat och byrå-
krati, som har en fundamental plats inte
bara under kapitalismens formering un-
der 1500- och 1600-talen utan även sena-
re. Debatten var inte ny på Webers tid,
och i polemik mot Werner Sombart, som
såg kapitalackumuleringen i samband

med kolonialhandeln som en strategisk
faktor, sköt Weber fram vissa så att säga
interna europeiska förhållanden. Den
specifikt västerländska formen av indust-
riell företagsteknik och arbetsorganisa-
tion, baserad på kommersiell kalkyl och
organisering av arbetet genom företaget,
såg han som avgörande. Denna utveck-
ling av stat och ekonomi hade endast ägt
rum i Västerlandet och måste återföras på
kulturella särdrag. Webers ekonomisk-
historiska analys vilar inte på premissen
att ekonomiska drivkrafter var de vikti-
gaste.

Diskussionen kring kapitalismens upp-
komst hör till de klassiska slagfält där stri-
der fortsätter att utkämpas generation ef-
ter generation. Någon enighet bland fors-
karna kommer aldrig att nås. Inledningen
hade med fördel i ett kortare bibliogra-
fiskt avsnitt kunnat nämna några av de
viktigare inläggen i direkt anknytning till
de stora teserna i detta urval, som Kurt
Samuelssons skarpa kritik i *Ekonomi och
religion* liksom senare arbeten av forskare
som G Marshall, G Poggi och W Schluch-
ter. Det är emellertid glädjande att vi när-
mar oss en situation där lika mycket finns
tillgängligt i bokform på svenska av We-
ber själv som av hans kommentatorer och
uttolkare.

Docent Johan Söderberg
Ekonomisk-historiska institutionen
Stockholms universitet